

Η ταυτότητα της έκθεσης «Τα κοστούμια αφηγούνται ιστορίες για πρόσωπα, εποχές και βίους» στο φεστιβάλ της Μονής Λαζαριστών (2014)

Εισαγωγή

Η έκθεση με τίτλο «Τα κοστούμια αφηγούνται ιστορίες για πρόσωπα, εποχές και βίους» παρουσιάστηκε στη Μονή Λαζαριστών στην ομώνυμη γκαλερί, το φθινόπωρο του 2014 (19 Σεπτεμβρίου-3 Οκτωβρίου) ως εκδήλωση του φεστιβάλ της Μονής Λαζαριστών (εικ. 1).

Επρόκειτο για μια έκθεση θεατρικών κοστούμιών και σκηνογραφικών και ενδυματολογικών κατασκευών από φοιτητές του Τμήματος Θεάτρου, την οποία επιμελήθηκε η γράφουσα.

Στην παρούσα εισήγηση στόχος μας είναι να περιγράψουμε συνοπτικά το περιεχόμενο της έκθεσης και να αναλύσουμε την οργάνωση του σχεδιασμού της. Η εργασία μας αποτελεί μια απόπειρα αποτύπωσης του δημιουργικού χαρακτήρα και της πολυδιάστατης ταυτότητας της έκθεσης και συνάμα ένα εγχείρημα διαφύλαξης των εντυπώσεων και αποτυπωμάτων που άφησε στον χρόνο. Το άρθρο ανοίγει ένα παράθυρο στη συζήτηση που αφορά στη σημασία της διοργάνωσης αντίστοιχων εκθέσεων από ανώτατα εκπαιδευτικά Ιδρύματα¹ που θεραπεύουν την επιστήμη και την τέχνη της ενδυματολογίας, υπογραμμίζοντας την αναγκαιότητα της προώθησης των αποτελεσμάτων τους στην ευρύτερη εκπαιδευτική, επιστημονική και καλλιτεχνική κοινότητα για περαιτέρω επεξεργασία και επανατροφοδότηση².

Εικ. 1. Η αφίσα της έκθεσης.

1. Βλ. για παράδειγμα την έκθεση-εικαστική εγκατάσταση, με τίτλο «WearisArt», η οποία διοργανώθηκε στη Θεσσαλονίκη από το Τμήμα Σχεδιασμού & Τεχνολογίας Ένδυσης, ΤΕΙ Κεντρικής Μακεδονίας, στο Γενί Τζαμί τον Ιανουάριο του 2019.

2. Σχετικά με την προϊστορία των εκθέσεων ενδυματολογίας του Τμήματος Θεάτρου: Το 2002 στο Τελλόγλειο Ίδρυμα Τεχνών παρουσιάστηκε η έκθεση «Από το κείμενο στην εικόνα και το χώρο» για τον

52| Θεωρούμε τις εκθέσεις φοιτητικών έργων ενδυματολογίας κομβικά σημεία αναφοράς και αποτίμησης για την προσέγγιση του εκπαιδευτικού, επιστημονικού και καλλιτεχνικού έργου που τελείται στο Τμήμα Θεάτρου της Σχολής Καλών Τεχνών του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Δίνουν την αφορμή για τη συγκέντρωση και συνένωση των δημιουργικών δυνάμεων από διδάσκοντες και διδασκόμενους που συνδράμουν προκειμένου να προκύψει ένα οργανωμένο εικαστικό γεγονός. Η επίδρασή του, όπως θα δούμε παρακάτω, διαχέεται προς πολλαπλές κατευθύνσεις.

Περιεχόμενο της έκθεσης

Η έκθεση περιλάμβανε σχέδια, μακέτες θεατρικών κοστούμιών και κοστούμια, πρωτότυπες ενδυματολογικές κατασκευές, καθώς και ντοκουμέντα, όπως φωτογραφίες και βίντεο από παραστάσεις και εικαστικές δράσεις που πραγματοποίησαν φοιτητές στο πλαίσιο μαθημάτων του κύκλου ενδυματολογίας του Τμήματος Θεάτρου της Σχολής Καλών Τεχνών του Α.Π.Θ. Παρουσιάστηκε ακόμα υλικό από πρόσφατες διπλωματικές εργασίες ενδυματολογίας σπουδαστών και αποφοίτων του Τμήματος: Ματίνας Ευθυμιάδου, «Οι έξι γυναίκες του Ερρίκου του 8ου» (2013), Χριστιάνας Κοντοπούλου, «Γυναικεία Πορτρέτα του Έντγκαρ Άλλαν Πόε» (2013), Κατερίνας Βαφειάδη, «Ο Νάνος» του Παρ Λάγκερκβιστ (2013-14)³.

Παράλληλα, εκτέθηκε μια σειρά από κιμονό από βαμβακερό ύφασμα που είχαν βαφεί και επιζωγραφιστεί με τεχνικές στένσιλ ως ομαδικές εργασίες από τα μαθήματα σκηνογραφίας του Στέργιου Πρώιου, μέλους ΕΔΙΠ του Τμήματος Θεάτρου. Το μικρό εκθεσιακό αυτό τμήμα παρουσιάστηκε στον ημιυπαίθριο χώρο της γκαλερί, όπως και τα ίδια τα στένσιλ που είχαν σχεδιάσει οι φοιτητές.

Συνολικά, έλαβαν μέρος 50 φοιτητές του Τμήματος Θεάτρου, 4 του Εικαστικού Τμήματος και 1 του Τμήματος Κινηματογράφου, κάποιοι εκ των οποίων εκπροσωπήθηκαν από ψηφιοποιημένα έργα και βίντεο. Εκτέθηκαν 28 θεματικές ενότητες ενδυματολογικών έργων σε πραγματικό μέγεθος.

Επιχειρώντας να κατηγοριοποιήσουμε τα εκθέματα τα διαχωρίζουμε ως εξής:

εορτασμό των 10 χρόνων του Τμήματος, όπου και η Ιωάννα Μανωλεδάκη ομ. καθηγήτρια σκηνογραφίας-ενδυματολογίας επιμελήθηκε την έκθεση ενδυματολογικών εργασιών των φοιτητών. Βλ. σχετικά: Καρακώστα, Λ., Μπουσουλέγκα, Α., Παπανδρέου, Ν., Υφαντίδου, Ρ., Χρυσοπούλου, Α., (2002) (επιμ.), *Από το κείμενο στην εικόνα και το χώρο, Σχολή Καλών Τεχνών, 10 Χρόνια Τμήματος Θεάτρου*, Θεσσαλονίκη, Τελλόγλειο Ίδρυμα, Τμήμα Θεάτρου Σχολής Καλών Τεχνών Α.Π.Θ. Η γράφουσα το παρόν άρθρο επιμελήθηκε τις εξής εκθέσεις φοιτητικών εργασιών ενδυματολογίας: α) τον Νοέμβριο του 2005 στον χώρο του Φουαγιέ του Θεάτρου «Κλειώ», β) τον Μάρτιο του 2009, ως συμμετοχή του Τμήματος Θεάτρου στις «Μέρες έκφρασης και δημιουργίας» που διοργανώθηκαν από το Ίδρυμα Φίλων Μελίνας Μερκούρη, στον χώρο της Διεθνούς Έκθεσης Θεσσαλονίκης, γ) τον Ιούνιο του 2009 (10-30 Ιουνίου) η έκθεση θεατρικών κοστούμιών εντάχθηκε στο πλαίσιο των Εκδηλώσεων της Φοιτητικής Εβδομάδας στο Φουαγιέ της Σχολής. Βλ. Μπασδριγιάννη, Μ. (2009), «Κοστούμια από...μανταλάκια, σακούλες και οδοντογλυφίδες», Αγγελιοφόρος, 10 Ιουνίου, 16. Τον Νοέμβριο του 2011 στη Θεσσαλονίκη, με αφορμή τον Εορτασμό της Παγκοσμίου Ημέρας για το Θέατρο στην Εκπαίδευση, παρουσιάστηκε έκθεση κοστούμιών και διπλωματικών εργασιών των φοιτητών στο Θέατρο Άνετον.

3. Βλ. σχετικά το δελτίο τύπου της έκθεσης: <https://www.monilazariston.gr/E9B9A9EB.el.aspx> (τελευταία επίσκεψη στην ιστοσελίδα 05.01.2023).

Οι διπλωματικές εργασίες

Οι επιλεγμένες για το εικαστικό και ερευνητικό τους αποτέλεσμα διπλωματικές εργασίες καταλάμβαναν ένα σημαντικό τμήμα του εκθεσιακού χώρου. Λειτουργήσαν ως άξονες για την αποτύπωση του ατομικού καλλιτεχνικού προφίλ των φοιτητριών αλλά και της γενικότερης καλλιτεχνικής στάθμης των φοιτητών ενδυματολογίας. Για ευνόητους λόγους δεν θα αναλύσουμε σε βάθος το περιεχόμενο των διπλωματικών εργασιών που προαναφέραμε, αλλά θα περάσουμε σε μια συνοπτική παρουσίαση των βασικών τους χαρακτηριστικών.

Η διπλωματική εργασία «Οι έξι γυναίκες του Ερρίκου του 8ου» παρουσιάστηκε αρχικά στο Τμήμα Θεάτρου ως επιτέλεση τον Ιούνιο του 2013. Σε ένα πολύ αφαιρετικό εικαστικό περιβάλλον, όπου ο χώρος μαθημάτων υποκριτικής του κτηρίου «Κλειώ» συσκοτίστηκε και μοιράστηκε σε έξι τμήματα με μαύρες κουρτίνες, φοιτήτριες ερμήνευσαν τους ρόλους των συζύγων με τα ανάλογα κοστούμια, ως βουβά πρόσωπα με περιορισμένη κινησιολογία μπροστά από τα ιστορικά πορτρέτα των ηρωίδων που είχαν φιλοτεχνήσει καλλιτέχνες της εποχής. Στον κεντρικό χώρο της αίθουσας δέσποζε το γνωστό πορτρέτο του Ερρίκου του 8ου από τον Holbein γύρω από το οποίο αναπτύχθηκαν δράσεις. Για την προσέγγιση των χαρακτήρων των έξι συζύγων του βασιλιά της Αγγλίας (Αικατερίνη της Αραγονίας, Ανν Μπολέυν, Τζέην Σίμουρ, Ανν της Κλιβ, Αικατερίνη Χάουαρντ, Αικατερίνη Παρ) «αναζητήθηκαν στοιχεία από την προσωπική ιστορία της κάθε γυναίκας και από την ιδιαίτερη σχέση που είχε αναπτύξει μαζί της ο Ερρίκος. Στα κοστούμια διατηρούνται ορισμένα χαρακτηριστικά του ιστορικού ενδύματος της περιόδου των αρχών του 16ου αιώνα⁴, περιόδου που προηγείται της ελισαβετιανής μόδας, αλλά αυτά ερμηνεύονται με μια σχετική ελευθερία, μέσα από μια συγκεκριμένη και πρωτότυπη αισθητική άποψη για το κάθε πρόσωπο. Οι ενδυματολογικές προτάσεις που προέκυψαν στόχευαν στην αξιοποίηση ετερόκλητων υλικών κατασκευής, στις εφαρμογές τυπωμάτων και τεχνικών διακόσμησης στα υφάσματα και στη συμβολική χρήση της φόρμας, του χρώματος

και των αξεσουάρ» (Ευθυμιάδου 2013: 1).

Στη Μονή Λαζαριστών τα κοστούμια τοποθετήθηκαν σε κούκλες πάνω σε βάθρα από παλέτες. Στο φόντο δέσποζε το πορτρέτο του Ερρίκου και στο πάτωμα υπήρχαν κορνιζαρισμένα κάδρα με την ενδυματολογική πρόταση για κάθε ρόλο, με τη μορφή συνοπτικού κειμένου και με το αντίστοιχο πορτρέτο εποχής (εικ. 2). Παραθέτουμε ενδεικτικά ένα δείγμα

Εικ. 2. Μ. Ευθυμιάδου, «Οι 6 γυναίκες του Ερρίκου του 8ου». Φωτ. Γρηγόρης Μπαμπάλας.

4. Για την υλοποίηση των κοστούμιών χρησιμοποιήθηκαν στοιχεία από το Ninya Mikhaila, Jane Malcolm-Davies (2006), *The Tudor Tailor, Reconstructing sixteenth-century dress*, Batsford.

54 | γραφής της Ματίνας Ευθυμιάδου για την Αικατερίνη της Αραγωνίας: «Επιλέχθηκε το μαύρο χρώμα για το ένδυμα της Αικατερίνης για πολλούς λόγους: ήταν Ισπανίδα, ήταν Καθολική στο θρήσκευμα και αποτραβήχτηκε από την κοινωνία των ανθρώπων θρηνώντας τη δύσκολη ζωή που της έτυχε από νεαρή ηλικία. Απορροφημένη διαρκώς από το προσωπικό της δράμα, η Αικατερίνη έμοιαζε «νεκρή» πριν στα αλήθεια πεθάνει. Αυτή η ιδέα μιας γυναίκας-φάντασμα κυριαρχεί και στο κουστούμι. Μια γυναίκα που επέτρεψε στις δυσκολίες της ζωής της να «σκοτεινιάσουν», να «μαυρίσουν» ολόκληρη την ύπαρξή της. Τα μακριά, φαρδιά μανίκια διατηρήθηκαν, καθώς δεσπόζουν στη μόδα των πρώτων δεκαετιών του 16ου αιώνα, όπως επίσης και το τετραγωνισμένο ντεκολτέ. Το χαρακτηριστικό καπέλο gablehood απουσιάζει και έχει αντικατασταθεί με ένα πέπλο-πλερέζα. Η εσωτερική φούστα δημιουργήθηκε με στένσιλ, δημιουργώντας μια ανάμνηση ενός μπροκάρ υφάσματος της περιόδου, που αποτυπώθηκε με μια σύγχρονη σκληρότητα» (Ευθυμιάδου 2013: 2).

Η Χριστιάνα Κοντοπούλου, στη διπλωματική εργασία της «Γυναικεία Πορτρέτα του Έντγκαρ Άλλαν Πόε» (2013), διερεύνησε τη λειτουργία της θηλυκής μορφής στο έργο του συγγραφέα. «Η συνομιλία μεταξύ της ζωής, του έρωτα και του θανάτου, καθώς και η γυναικεία παρουσία αποτέλεσαν το κύριο θέμα στην απόπειρα να αποδοθεί η ζοφερή, μεταφυσική αλλά γεμάτη πάθος ατμόσφαιρα του έργου του» (Κοντοπούλου 2014).

Για την παρουσίαση της εργασίας δημιουργήθηκε μια εικαστική εγκατάσταση τόσο στο Θέατρο της Σχολής όσο και στη γκαλερί της Μονής Λαζαριστών, πλαισιωμένη από έκθεση φωτογραφιών και από βίντεο, όπου νεαρές performer υποδύονταν τους ρόλους σε ειδικά επιλεγμένους χώρους, όπως διάφορα φυσικά τοπία ιδιαίτερου κάλλους (εικ. 3).

Για τη δημιουργία των κοστούμιών των Λιγείας, Σεχραζάτ, Ιζόλδης, Βερενίκης, Ελεονώρας, Μορέλα και του Πορτρέτου αξιοποιήθηκαν υλικά κατασκευής, όπως συνθετικά υφάσματα, κάμποτο, μεταξωτό ύφασμα, μεταλλικά διακοσμητικά, μοτίβα, τρέσες δερματίνης, φτερά, φύλλα, κλαδιά, τζίβα. Ο θεατής μπορούσε να κινηθεί ανάμεσα στα εκθέματα και να πληροφορηθεί την ιστορία των γυναικών του Πόε, οι οποίες είχαν όλες τραγικό τέλος.

Η διπλωματική εργασία της Κατερίνας Βαφειάδη, «Νάνος» του Παρ Λάγκερκβιστ (2013-14), αφορούσε τη σκηνογραφική και ενδυματολογική ερμηνεία του ομώνυμου έργου με στόχο την παράσταση. Η δράση τοποθετείται στην αυλή διεφθαρμένων ευγενών την περίοδο της Αναγέννησης στην Ιταλία. Η Βαφειάδη πραγματοποίησε

Εικ. 3. Χ.Κοντοπούλου, «Γυναικεία πορτρέτα», Ε. Α. Πόε. Φωτ. Χ. Κοντοπούλου.

Εικ. 4. Κ. Βαφειάδη, «Ο Νάνος» του Π. Λάγκερκβιστ. Φωτ. Κ. Βάπης.

ιστορική έρευνα για την εποχή και υπογράμμισε τη διαφορά του ύψους και της κοινωνικής θέσης ανάμεσα στον νάνο και τους αυλικούς με τον εξής τρόπο: Για τον νάνο σχεδίασε και υλοποίησε μια ειδική ενδυματολογική κατασκευή, όπου η ηθοποιός μπορούσε να κρύβει το πραγματικό της ύψος και να περπατά με τα γόνατα, ενώ οι ευγενείς φορούσαν υποδήματα με υπερυψωμένες σόλες. Τα αναγεννησιακά υποδήματα τύπου «chopines» αποτέλεσαν στο σημείο αυτό πηγή έμπνευσης για τη δημιουργό⁵.

Τα περισσότερα κοστούμια της παράστασης κατασκευάστηκαν από κάμποτο, το οποίο βιάστηκε και απέκτησε μοτίβα υφάσματος με την τεχνική του στένσιλ. Για την κατασκευή των ενδυματολογικών αξεσουάρ χρησιμοποιήθηκαν υλικά όπως ελαστικό συνθετικό ζέρσεϊ για την κατασκευή του *charapon*, δίχτυ και ψεύτικα μαργαριτάρια για το κάλυμμα κεφαλής της πριγκίπισσας.

Στην έκθεση παρουσιάστηκαν τρία από τα κοστούμια της παράστασης: του νάνου, της πριγκίπισσας και του πρίγκιπα (εικ. 4).

Άλλα είδη εκθεμάτων

Οι ενότητες οι οποίες παρουσιάστηκαν, εκτός από τις τρεις διπλωματικές εργασίες που προαναφέραμε, ήταν: κοστούμια από την παράσταση «Περπατώ εις το δάσος» της Στέλλας Μιχαηλίδου, η οποία πραγματοποιήθηκε μετά από συνεργασία των μαθημάτων της κινησιολογίας με της ενδυματολογίας το 2013. Εδώ σχεδιάστηκαν και υλοποιήθηκαν προτάσεις των φοιτητών για κοστούμια-κατασκευές με αναφορά σε αντικείμενα εσωτερικού χώρου, όπως πολυθρόνα, καρέκλες, τραπέζι τσαγιού με σερβίτσια και γλυκίσματα, φωτιστικό και ξυπνητήρι, καθώς αυτά ζωντάνευαν και εμψυχώνονταν στο περιβάλλον της κεντρικής ηρωίδας του έργου. Για την κατασκευή τους χρησιμοποιήθηκαν ετερόκλητα υλικά: ξύλο κοντραπλακέ, αφρολέξ, χάρτινες δαντέλες, σφουγγαρίστρες, πλαστικά μπολ κ.ά., τα οποία οι φοιτητές τα επεξεργάστηκαν με εικαστικό τρόπο (εικ. 5).

Μια άλλη κατηγορία κοστούμιών από την ίδια παράσταση ήταν ενδυματολογικές κατασκευές από πλαστική ταινία (*cablе-ties*) με αναφορές στα ιστορικά εσώρουχα αλλά και επιδράσεις από το κίνημα του κονστρουκτιβισμού.

Εκτέθηκαν ακόμα κοστούμια και μακέτες κοστούμιών από τις παραστάσεις «Ειρήνη» και

5. Για τα «chopines», βλ. Durian-Ress, S. (1990), *Schuhe, Vom späten Mittelalter bis zur Gegenwart*, Μόναχο, Hirmer, Bayerisches National Museum München, 21, 33-37.

56| «Πλούτος» του Αριστοφάνη, οι οποίες παρουσιάστηκαν στο θέατρο του Βαφοπούλειου Πνευματικού Κέντρου μετά από τη συνεργασία των φοιτητών μας με τους εκπαιδευτικούς και τους μαθητές δύο τμημάτων της ΣΤ΄ δημοτικού από το 3ο Δημοτικό Σχολείο Θεσσαλονίκης το καλοκαίρι του 2014. Τα κοστούμια αυτά αποτύπωναν, μεταξύ άλλων, την έρευνα των φοιτητών γύρω από τη νεοκλασική φόρμα και αποτελούσαν απόπειρες ερμηνείας της με τα σύγχρονα μέσα και τις τεχνικές κοπτικής-ραπτικής που εφαρμόζονται στο θέατρο.

Εικ. 5. Κοστούμια για το «Περπατώ εις το δάσος», Σ. Μιχαηλίδου. Φωτ. Χ. Μάντακα.

Επίσης εκτέθηκαν μακέτες, κατασκευές και φωτογραφίες αποτύπωσης της διάδρασης κοστούμιών και ερμηνευτή από το πρώτο μάθημα ενδυματολογίας το οποίο διδάσκεται στο Τμήμα, όπου δίνεται έμφαση στη χρήση εναλλακτικών υλικών, όπως χαρτί, πλαστικό, κ.ά.

Αυτό σημαίνει ότι ήδη σε αυτό το πρώιμο στάδιο της επαφής με το αντικείμενο δόθηκε στους φοιτητές η δυνατότητα πειραματισμού και επεξεργασίας της ιδέας τους μέχρι το τελικό στάδιο. Σε αυτή τη θεματική ενότητα ανήκε η κατασκευή νυφικού της Κατερίνας Σταύρου από σύρμα, φόδρα και σχοινί, και η κατασκευή της Σταματίας Σαπατόρη, με τίτλο «Commedia del arte 2050, red carpet», με χάρτινα πιάτα, νάιλον και κορδέλα.

Μέσα από τις κατασκευές κοστούμιών και αξεσουάρ αναδείχθηκαν παραδοσιακές θεατρικές τεχνικές, όπως η βαφή και η ζωγραφική επεξεργασία υφασμάτων και φτωχών εναλλακτικών υλικών, η χρήση των στένσιλ, η χρήση απλικαρισμάτων, η δουλειά πάνω στη δημιουργία ματιέρας και η αναζήτηση νέων υλικών⁶.

Στον τομέα του σχεδιασμού, με θέμα ανθρώπινη φιγούρα και ένδυμα και χάρτινες μαριονέτες, εκτέθηκαν μεταξύ άλλων πρωτότυπες προτάσεις από τη Διδώ Γκόγκου. Η Λήδα Σιμώτα ΕΛ Τζαγιούσι παρουσίασε μια σειρά από φουτουριστικά κοστούμια με τίτλο «Transfiguration». Οι παραπάνω εργασίες φιλοτεχνήθηκαν αποκλειστικά για την έκθεση με βάση τα προσωπικά ενδιαφέροντα των φοιτητριών.

Παράλληλα, οι επισκέπτες της έκθεσης είχαν τη δυνατότητα να δουν από τηλεοπτική οθόνη

6. Η αναζήτηση νέων εναλλακτικών υλικών για την κατασκευή κοστούμιών είναι μια διεθνής τάση και υπάρχει ένα ενδιαφέρον για τα ανακυκλώσιμα υλικά τόσο για περιβαλλοντολογικούς λόγους (Handelman, J. 2013) όσο και για οικονομικούς.

οπτικό υλικό και βίντεο από παλαιότερες δουλειές φοιτητών, είτε από διπλωματικές εργασίες, είτε από προπτυχιακές και μεταπτυχιακές εργασίες. Με αυτόν τον τρόπο αποκόμιζε κανείς μια ολοκληρωμένη εικόνα για τις πολλαπλές όψεις του θεατρικού ενδύματος και για την πολυσημία του. Στις προβαλλόμενες εργασίες παρουσιάστηκε μια μεγάλη ποικιλία θεματικών που έκανε αισθητή την ισχυρή φαντασία και ευρηματικότητα των φοιτητών ως προς την εξεύρεση λύσεων, αλλά και την εργατικότητα και την πειθαρχία τους, προκειμένου να οργανώσουν ενδυματολογικές συνθέσεις και να τις εντάξουν σε περιβάλλοντα χώρο με προσαρμογή στο σώμα του ηθοποιού, στην κίνηση και στις εκάστοτε αφηγηματικές αναγκαιότητες. Ένας σημαντικός παράγοντας για την αισθητική ποιότητα των εργασιών ήταν και η επιμελημένη φωτογράφιση των ενδυματολογικών κατασκευών.

Τεκμηρίωση και εποπτικό υλικό για τους επισκέπτες

Δεν υπήρξε η οικονομική δυνατότητα της έκδοσης ενός καταλόγου της έκθεσης. Επιλέξαμε να τυπώσουμε ένα φυλλάδιο με αριθμημένα τα ονόματα των εκθετών, τους τίτλους των έργων τους, καθώς και μια περιγραφή των υλικών κατασκευής και των τεχνικών επεξεργασίας τους. Δίπλα σε κάθε έκθεμα υπήρχαν αναρτημένα τα στοιχεία αυτά σε λεζάντες και, εφόσον κρίθηκε αναγκαίο, υπήρχαν και συνοδευτικά κείμενα με παρουσίαση και επεξήγηση του σκεπτικού του σχεδιασμού και της υλοποίησης των κοστούμιών, σχέδια και φωτογραφίες από άλλες στιγμές της ζωής των κοστούμιών. Αυτό εφαρμόστηκε ειδικά για τις τρεις διπλωματικές εργασίες οι οποίες εκτέθηκαν.

Εικ. 6. Λήδα Σιμώτα ελ Τζαγιούσι, Transgender. Φωτ. Χ. Μάντακα.

Δόθηκε έμφαση στην περιγραφή των υλικών και των τεχνικών κατασκευής προκειμένου να αποκαλύψουμε την πραγματική φύση των υλικών και να αναδείξουμε τις αμέτρητες δυνατότητες μετάπλασής τους.

Οι επισκέπτες είχαν τη δυνατότητα να ξεναγηθούν είτε από την επιμελήτρια, είτε από τους φοιτητές που είχαν αναλάβει τη φύλαξη του χώρου, είτε από τις φοιτήτριες που είχαν εκπονήσει τις διπλωματικές τους εργασίες.

Παράλληλες δράσεις και διαδράσεις

1. Ορισμένες ημέρες, φοιτητές του Τμήματος Θεάτρου από την κατεύθυνση της υποκριτικής και της σκηνογραφίας-ενδυματολογίας συμμετείχαν σε επιτελέσεις και δράσεις με τη χρήση των κοστούμιών της έκθεσης. Προς αυτή την κατεύθυνση επιλέχθηκαν το κοστούμι Transgender της Λήδας Σιμώτα ελ Τζαγιούσι, φτιαγμένο από νάιλον, κορδέλες, cd και χαρτί οντουλέ (εικ. 6), το οποίο και ζωντάνεψε από

58| την επιτέλεση του Αλέξανδρου Αντωνίου που αποτελούσε σχόλιο στο θέμα της απομίμησης των γυναικείων ενδυματολογικών χαρακτηριστικών και την οικειοποίησή τους από αμφιτερόφυλους. Επίσης, ορισμένα από τα ιστορικής αλλά και συμβολικής ερμηνείας κοστούμια της Ευθυμιάδου φορέθηκαν από εμψυχώτριες διαφόρων ηλικιών, οι οποίες κυκλοφορούσαν στους χώρους της έκθεσης σαν να διεκδικούσαν μια ακόμα ευκαιρία για παρουσία, κινούμενες στον φορτισμένο ιστορικά χώρο. Ο επισκέπτης μπορούσε να συναντήσει τις ηρωίδες με τα κοστούμια τους σε απόσταση αναπνοής ή και στον δρόμο, μπροστά από την είσοδο της γκαλερί, ενταγμένες στην καθημερινότητα παρ' όλη την ιστορικότητα της μορφής τους. Προέκυψε, επομένως, ένα είδος «ζωντανού μουσείου».

Οι αρχιτεκτονικές και αισθητικές ποιότητες του χώρου, η ιστορικότητα του κτηρίου, το υλικό του ξύλου στα κλιμακοστάσια και τα μαυρόασπρα πλακάκια του δαπέδου δημιούργησαν ένα θαυμάσιο εικαστικό πλαίσιο για την κίνηση των περφόρμερ με τα κοστούμια τους.

2. Επιπλέον, δινόταν η δυνατότητα στους επισκέπτες να οικειοποιηθούν ορισμένα κοστούμια-κατασκευές, να τα φορέσουν, να κινηθούν και να φωτογραφηθούν με αυτά σε ημιυπαίθριους αλλά και εξωτερικούς χώρους γύρω από τη γκαλερί. Η διαδικασία αυτή προσέδωσε έναν άλλο τόνο στην ταυτότητα της έκθεσης, όπου δεν υπήρχαν αποστάσεις ανάμεσα στα εκθέματα και τους επισκέπτες αλλά μια διάθεση παιγνιώδης και πειραματική. Ο επισκέπτης καλείτο να πειραματιστεί με τις δυνατότητες του κοστούμιού, να «μεταμορφωθεί» και να αποκτήσει ένα ντοκουμέντο-ανάμνηση από το βίωμά του.

3. Στο πλαίσιο της έκθεσης υλοποιήθηκαν δύο τρίωρα εκπαιδευτικά προγράμματα ελεύθερης πρόσβασης, το Σάββατο, 20/09/2014, και την Κυριακή, 28/09/2014 (18:00-21:00), από τις φοιτήτριες Λάζου Αθανασία και Σαπατόρη Σταματία. Τα προγράμματα απευθύνθηκαν σε παιδιά ηλικίας 7-12 χρονών. Το πρώτο εργαστήριο είχε θέμα «Νεράιδες και ζωτικά» και το δεύτερο «Κατασκευές με ανακυκλώσιμα υλικά». Η δομή των προγραμμάτων περιλάμβανε: (α) ξενάγηση στον χώρο και πρώτη επαφή με το κοστούμι, (β) συζήτηση με τα παιδιά, (γ) γνωριμία με τα υλικά που θα χρησιμοποιούσαν, (δ) κατασκευή σε μικρή κλίμακα τρισδιάστατου κοστούμιού.

Στο πρόγραμμα έλαβαν μέρος 26 παιδιά, ενώ υπήρξε ενδιαφέρον από το κοινό της πόλης προκειμένου να επαναληφθούν⁷.

Εκθεσιακοί στόχοι

Συνοψίζοντας, θα θέλαμε να αναφερθούμε στους στόχους της έκθεσης. Κύριος στόχος ήταν η ανάδειξη του καλλιτεχνικού έργου των νέων σπουδαστών-δημιουργών της σκηνογραφίας-ενδυματολογίας του Τμήματος Θεάτρου της Σχολής Καλών Τεχνών του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης στο ευρύτερο κοινό⁸.

Οι νέοι σπουδαστές-δημιουργοί κλήθηκαν να διερευνήσουν τις αφηγηματικές δυνατότητες του θεατρικού κοστούμιού και τα «όρια» τα οποία θέτουν οι εικαστικές και κατασκευαστικές του αρχές (διερεύνηση που είχε ξεκινήσει ήδη στα μαθήματα της ενδυματολογίας, από τα

7. Βλ. επίσης, για το παιδαγωγικό σκέλος της έκθεσης, Μάντακα, Χ. (2019).

8. Βλ. και Ριχου Μ. (2017).

οποία προέκυψε το εκθεσιακό υλικό). Εντούτοις, η διαδικασία δημιουργίας μιας έκθεσης και η προβολή των ενδυματολογικών εργασιών σε έναν δεδομένο χώρο, έξω από το παραστασιακό γεγονός, έθετε εκ νέου προβληματισμούς σχετικά με την αρτιότητα και τη βιωσιμότητα της ενδυματολογικής πρότασης, τον τρόπο με τον οποίο θα μπορούσε να αναδειχθεί καλύτερα και την αφηγηματική και επικοινωνιακή της δυναμική⁹.

«Η έκθεση προσέφερε παράλληλα την ευκαιρία να αφουγκραστεί κανείς τις σύγχρονες τάσεις στον χώρο της ενδυματολογίας, χωρίς να περιοριζόμαστε αποκλειστικά στον χώρο της σκηνής. Το κοστούμι αντιμετωπίστηκε ως πρόκληση. Αναζητήσαμε νέους τρόπους λειτουργίας με στόχο να προτείνουμε και νέες ερμηνευτικές δυνατότητες προκειμένου να αφηγηθούμε με καινοτόμους τρόπους μέρος μιας ιστορίας. Καθώς τα δεδομένα στην κοινωνία και στον πολιτισμό μας έχουν αλλάξει, το κοστούμι αποτελεί ένα αφηγηματικό μέσο που δεν περιορίζεται αποκλειστικά και μόνο στα χωροχρονικά στοιχεία της ιστορίας. Επιχειρήσαμε να δείξουμε πως ένα κοστούμι μπορεί να αξιοποιηθεί ως μια κατεξοχήν εικαστική κατασκευή, να λειτουργήσει ως αυτόνομο έργο τέχνης ή και ενταγμένο σε άλλου τύπου δράση, όπως σε μια επιτέλεση, ή ακόμα και σαν παιδαγωγικό μέσο»¹⁰.

Όλα εντάχθηκαν στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής διαδικασίας και υπό αυτό το πρίσμα η έκθεσή μας διέθετε έναν έντονο πειραματικό και διαδραστικό χαρακτήρα.

Επισκεψιμότητα

Την έκθεση επισκέφθηκαν γονείς με τα παιδιά τους, καθηγητές και φοιτητές του Τμήματος Θεάτρου με τις οικογένειες τους και τους φίλους τους, εκπρόσωποι της Πρυτανείας και της Κοσμητείας του Α.Π.Θ., ιστορικοί της τέχνης και λαογράφοι, σκηνοθέτες και ηθοποιοί, φοιτητές άλλων τμημάτων της Σχολής Καλών Τεχνών και ιδιωτικών σχολών Design, καθηγητές σχολείων και περαστικοί.

Πρώθηση

Η έκθεση προωθήθηκε στον τύπο της πόλης αλλά και των Αθηνών (εφημερίδες «Αγγελιοφόρος», «Μακεδονία», «Έθνος», «Βήμα», κ.ά.)¹¹ μέσω δελτίων τύπου και συνεντεύξεων. Στην τηλεόραση η έκθεση παρουσιάστηκε από τη Δημοτική Τηλεόραση Θεσσαλονίκης και στο ραδιόφωνο από τον ραδιοσταθμό «Στο κόκκινο» και το Δημοτικό Ραδιόφωνο Θεσσαλονίκης, σε συνεντεύξεις με την επιμελήτρια της έκθεσης και συντάκτρια του παρόντος άρθρου.

Πρόσληψη

Η έκθεση απέσπασε θετικές κριτικές από όλους. Το βιβλίο των επισκεπτών που τηρήσαμε

9. Ορισμένους παρόμοιους εκθεσιακούς στόχους περιγράφει η Rybáková S.(2011) για τη διοργάνωση της έκθεσης «Extreme Costume» στην Prague Quadrennial του 2011.

10. Από τη συνέντευξη της γράφουσας, Σωτηροπούλου, Γ. (2014), «Ιστορίες...κοστούμιών», *Αγγελιοφόρος*, 10 Σεπτεμβρίου, 26.

11. Βλ. Γιάννης Ζουμπουλάκης, «ΑΠΘ: Τα κοστούμια αφηγούνται ιστορίες για πρόσωπα, εποχές και βίους», 09.09. 2014, βλ. <http://www.tovima.gr/culture/article/?aid=629744> (τελευταία επίσκεψη στην ιστοσελίδα 05.01.2023).

60 | φανερώνει τον ενθουσιασμό του κοινού για την επίσκεψη.

Παραθέτουμε ενδεικτικά κάποια σχόλια επισκεπτών τα οποία αποτυπώνουν το θερμό και σχεδόν εορταστικό κλίμα που δημιουργήθηκε: «Φαντασία, υψηλή αισθητική, στήσιμο επιπέδου, αλλά και ζωντάνια, κίνηση, χαρά»· «Πνεύμα και ύλη στην καλύτερή τους ένωση»· «Μια συναρπαστική εμπειρία»· «Ήταν φανταστικά θέλω να ξανάρθω»· «Ήταν πολύ ωραία, θα ευχαριστήσω τη μαμά μου που με έφερε»· «Όταν η γνώση συναντιέται με τη φαντασία και η ευρηματικότητα κάνει τα ευτελή πολυτελή»· «Συγχαρητήρια για την εκπληκτική έκθεση που διοργανώσατε! Μπορώ να πω ότι ξεπερνά σε έμπνευση και δημιουργικότητα εκθέσεις του εξωτερικού κι αυτό με κάνει ακόμα πιο υπερήφανη για τα άτομα που δραστηριοποιούνται στον χώρο της τέχνης και της μόδας στην Ελλάδα... Μια Ελληνο-Σκανδιναβή σχεδιάστρια»· «Εξαιρετική έκθεση που κρύβει μόχθο, αγάπη και σκληρή δουλειά».

Η συμμετοχή των φοιτητών στην επιλογή και στην περαιτέρω επεξεργασία των εκθεμάτων, στο στήσιμο και ξεστήσιμο της έκθεσης, στη φύλαξη του χώρου, στις ξεναγήσεις, στα εκπαιδευτικά προγράμματα και στις επιτελέσεις υπήρξε ιδιαίτερα σημαντική. Το τελικό αποτέλεσμα υπήρξε προϊόν αгаστικής συνεργασίας ανάμεσα σε διδάσκοντες και διδασκόμενους με αμοιβαία αλληλοϋποστήριξη.

Η έκθεση λειτούργησε ταυτόχρονα ως πολυεργαλείο για την εξωστρεφή έκφραση, για την επικοινωνία με ένα ευρύ κοινό, τη βελτιστοποίηση των προσωπικών, καλλιτεχνικών και οργανωτικών δεξιοτήτων των συμμετεχόντων, την εκμάθηση μουσειολογικών και παιδαγωγικών πρακτικών και την απόκτηση γνώσεων μέσω σύνθετων και πολυαισθητηριακών βιωματικών εμπειριών (σύλληψη ιδέας, έρευνα, οργάνωση, υλοποίηση, χρήση-έκθεση, επαφή με το κοινό, πρόσληψη, ανατροφοδότηση). Κατά συνέπεια, οι φοιτητές απέκτησαν πρωτόγνωρες βιωματικές εμπειρίες. Μπόρεσαν να παρακολουθήσουν άμεσα την πρόσληψη της έκθεσης εναλλάσσοντας πολλούς ρόλους, αρμοδιότητες και καθήκοντα.

Για ορισμένους από αυτούς η έκθεση ήταν αφορμή για να εντρυφήσουν σε κάποια ενασχόληση με ένα συγκεκριμένο επιστημονικό αντικείμενο στην ενδυματολογία ή να πειραματιστούν και να εξειδικευτούν περαιτέρω σε κάποια σχεδιαστική ή κατασκευαστική τεχνική. Και οι περισσότεροι από αυτούς σήμερα είναι μεταπτυχιακοί φοιτητές σκηνογραφίας-ενδυματολογίας ή εργάζονται στο θέατρο.

Ελληνική βιβλιογραφία

Βαφειάδη, Κ. (2014), *Ο Νάνος του Pär Lagerkvist*, αδημοσίευτη διπλωματική εργασία, Θεσσαλονίκη, Τμήμα Θεάτρου, Σχολή Καλών Τεχνών, Α.Π.Θ.

Ευθυμιάδου, Μ. (2013), *Οι έξι γυναίκες του Ερρίκου του Η΄, πειραματισμός με το γυναικείο ένδυμα των αρχών του 16ου αιώνα*, αδημοσίευτη διπλωματική εργασία, Θεσσαλονίκη, Τμήμα Θεάτρου, Σχολή Καλών Τεχνών, Α.Π.Θ.

Ευθυμιάδου, Μ. (2013), *Το αγγλικό ένδυμα όπως αυτό διαμορφώθηκε κατά τη διάρκεια της βασιλείας του Ερρίκου του Η΄ (1509-1547) και η αναπαράστασή του μέσα από κινηματογραφικά και τηλεοπτικά παραδείγματα*, αδημοσίευτη διπλωματική εργασία, Θεσσαλονίκη, Τμήμα Θεάτρου, Σχολή Καλών Τεχνών, Α.Π.Θ.

- Ζουμπουλάκης, Γ.(2014), «ΑΠΘ: Τα κοστούμια αφηγούνται ιστορίες για πρόσωπα, εποχές και βίους», 09.09. 2014, διαθέσιμο στο <http://www.tovima.gr/culture/article/?aid=629744> (ημερομηνία πρόσβασης 05.01.2023).
- Καρακώστα, Λ., Μπουσουλέγκα, Α., Παπανδρέου, Ν., Υφαντίδου, Ρ., Χρυσοπούλου, Α., (2002) (επιμ.), *Από το κείμενο στην εικόνα και το χώρο, Σχολή Καλών Τεχνών, 10 Χρόνια Τμήματος Θεάτρου*, Θεσσαλονίκη, Τελλόγλειο Ίδρυμα, Τμήμα Θεάτρου Σχολής Καλών Τεχνών Α.Π.Θ.
- Κοντοπούλου, Χ. (2013), *Γυναικεία Πορτρέτα του Έντγκαρ Άλλαν Πόε*, αδημοσίευτη διπλωματική εργασία, Θεσσαλονίκη, Τμήμα Θεάτρου, Σχολή Καλών Τεχνών, Α.Π.Θ.
- Κοντοπούλου, Χ. (2014), «Γυναικεία Πορτρέτα», flyer της έκθεσης, Θεσσαλονίκη, Τμήμα Θεάτρου, Σχολή Καλών Τεχνών, Α.Π.Θ.
- Μάντακα, Χ. (2019), «Οι συνεργασίες της κατεύθυνσης σκηνογραφίας-ενδυματολογίας του Τμήματος Θεάτρου της Σχολής Καλών Τεχνών του Α.Π.Θ. με την πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση και μια πρώτη τους αποτίμηση (2014-18)», στο Γιαννούλη Μ., Κουκουνάρας-Λιάγκης Μ., (επιμ.), *Θέατρο και παραστατικές Τέχνες στην Εκπαίδευση-Ουτοπία ή Αναγκαιότητα, 8η Διεθνή Συνδιάσκεψη για το θέατρο και τις παραστατικές τέχνες στην εκπαίδευση, Αθήνα 2018*, Αθήνα, Πανελλήνιο Δίκτυο για το Θέατρο στην Εκπαίδευση, 539-546.
- Μονή Λαζαριστών, Φεστιβάλ Μονής Λαζαριστών, «Τα κοστούμια αφηγούνται ιστορίες για πρόσωπα, εποχές και βίους», <https://www.monilazariston.gr/E9B9A9EB.el.aspx> (ημερομηνία πρόσβασης 05.01.2023).
- Μπασδριγιάννη, Μ. (2009), «Κοστούμια από...μανταλάκια, σακούλες και οδοντογλυφίδες», *Αγγελιοφόρος*, 10 Ιουνίου, 16.
- Σωτηροπούλου, Γ. (2014), «Ιστορίες...κοστούμιών», *Αγγελιοφόρος*, 10 Σεπτεμβρίου, 26.
- Χωρίς συγγραφέα (2019), «Εγκαίνια της Έκθεσης Wear is Art?, στο γενί Τζαμί», *dailythess*, διαθέσιμο στο <https://www.dailythess.gr/egkainia-tis-ekthesis-wear-is-art-sto-ge-ni-tzami/> (ημερομηνία πρόσβασης 05.01.2023).

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

- Durian-Ress, S. (1990), *Schuhe, Vom späten Mittelalter bis zur Gegenwart*, Hirmer, Μόναχο, Bayerisches National Museum München.
- Handelman, J. (2013), «Materials Twist: SCF exhibit reinvents costume design», *Herald-Tribune*, Friday, August 30, διαθέσιμο στο <http://www.ticket.heraldtribune.com/2013/08/30/materials-twist-scf-exhibit-reinvents-costume-design/> (ημερομηνία πρόσβασης 05.01.2023).
- Mantaka, C. (2015), «Presentation of Costume Design Practices at School of Drama, Aristotle University of Thessaloniki Working with Alternative Materials, Photography, Installation and Screen Mediation Costume», προφορική ανακοίνωση στο *Critical Costume 2015 An international conference and exhibition of costume*, March 25th-26th, Aalto University, Helsinki.
- Mikhaila, N., Jane Malcolm-Davies (2006), *The Tudor Tailor, Reconstructing sixteenth-century dress*, Batsford.

- 62| Pichou, M. (2017), «Costume on Stage and Screen Symposium, Athens 18 February 2017», *Studies in Costume & Performance*, 2: 1, 81-83.
- Rybáková, S. (2011), «Extreme Costume» στο Lotker, S., Pařízková, D., Rumpel A., Přihodová, B., *Praque Quadrennial of Performance Design and Space, 16-26. June 2011*, Πράγα, Arts and Theatre Institute, 281.

Χρυσάνθη Μάντακα
Επ. καθηγήτρια σκηνογραφίας-ενδυματολογίας
Σκηνογράφος-Ενδυματολόγος, διδάκτορας Θεάτρου
chmantak@thea.auth.gr